

Benjamin Ivanićin

«PROPOVIJEDI NADBISKUPA FRANIĆA» - EGZEGEZA

U 30. broju časopisa *Danas* od 14. 9. 1982. izašao je članak pod naslovom »Propovijedi nadbiskupa Franića«. Članak je napisao Stipe Božić. Podnaslov članka glasi: »Vjerski je fanatizam uvijek razdvajao, a ne mirio, sijao mržnju, a ne žeo ljubav« (str. 22—24, 48).

Taj sam članak pomno pročitao, ali sam mu teško mogao procijeniti vrijednost, pa sam odlučio da ga bar mjestimično egzegetiram.

1. *Stipe Božić piše:* »Podsjetit ćemo na neke izjave (nadbiskupa Franića) u kampanji usmjerenoj na hajku na svećenička udruženja, a posebno teološko društvo 'Kršćanska sadašnjost' iz Zagreba« (str. 22). U nastavku navodi elemente te kampanje, a to su: izvještaji Johannesa Millera u *Katholisches Sonntagsblatt* i intervju s nadbiskupom Franićem u »Sedam dana« od 31. srpnja 1982.

Egzegeza: »Kampanja« je 1. vojni pohod, bitka; sve vojne operacije koje se vode na nekom bojištu u određeno vrijeme. 2. *niz* privrednih akcija koje se provode po planu (npr. kampanja sjetve), rad koji se vrši u svrhu nekog društveno-političkog zadatka, npr. izborna kampanja — priprema i provođenje izbora (B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*). »Hajka« je lov četveronožnijih zvijeri, kod kojega jedni, vičući: haj, gone zvjerad na mjesto (zasjedu, busiju), gdje je drugi dočekuju i ubijaju (*ARJ*). Iz toga je vidljivo da kampanja obično nije usmjerena na hajku, da se za kampanju i hajku traži *niz* akcija, samoinicijativno *aktivno* vođenih, što nije slučaj s nadbiskupom Franićem. Radi se samo o *dva* intervjua *nenaručenim* novinarima, u kojima nema ni spomena o »vojnom pohodu« ili »lovu« nekoga, nego u njima nadbiskup Franić otvoreno i dijaloški iznosi svoje sudove i stavove, vjeran svojim načelima o potrebi i naravi dijaloga, za kojim čezne ovo podneblje, ne samo u teorijskim problemima nego i u problemima de rebus agendis. Šteta što su odgovori nadbiskupu Franiću dani načinom koji ne požuruje čas toga dijaloga. Kad bih taj način nazvao kampanjskim, učinio bih istu pogrešku kao i autor, ali bih ipak bio bliži istini.

2. *Autor* zamjera nadbiskupu Franiću što ga smeta »da se nastavno gradivo metodički interpretira ateistički, dakle pod pretpostavkom kao da boga nema...«, premda se time ne vrši nasilje nad savješću učenika (str. 24).

Egzegeza: Metodička ateistička interpretacija nastavnog gradiva pod pretpostavkom kao da Boga nema — što je to? Ništa! Ateisti nisu ljudi koji rade *kao* da Boga nema, nego za njih Boga stvarno nema. Ateistička interpretacija nije *als ob* ateistička. Stoga bi trebalo da nadbiskupu Franiću smeta stvarna metodička ateistička interpretacija nastavnog gradiva, a ne neka *als ob*. To bi bilo nešto bolje značenje autorove rečenice. Ali opet, što je metodička ateistička interpretacija nastavnog gradiva? Opet ništa! Na nastavno gradivo spada matematika, zemljopis, različiti jezici i druge razne pozitivne znanosti. Međutim, nijedna od njih ne može se tučati ni ateistički ni teistički. Kao što su autonomne od teizma, tako su autonomne i od ateizma. Ako ipak autor svojim navodom želi reći da nadbiskupa Franića nešto smeta što se tiče škole, tada valjda želi reći da ga smeta to što se u školi iznose samo dokazi za materijalizam, a izostavljaju dokazi za Božju egzistenciju (*quinqué viae sv.* Tome u neoskolastičkoj interpretaciji), što se iznose poteškoće protiv vjere a da im se ne daju nikakva rješenja, što se iznose teze protivne vjeri: da je čovjek stvorio bogove, a ne bogovi ljude, da je Isus legendarna ličnost, da je kršćanstvo plod socijalnih uvjeta itd. (Vidi: Makek-Drašković, *Narodi u prostoru i vremenu*, 1 i 2) pa da se time učeniku zbog jednostrane informacije suzije slobodni prostor potreban za životno samoodlučivanje, iako učenik izvana nije ugrožen ni kaznom, ni prijetnjom, ni diskriminacijom, ni represalijama. Možda je autor htio reći da nadbiskupa Franića smeta otvoreni poziv na ateizam, koji se čita npr. u A. Stojković i B. P., *Osnovi marksističke filozofije*, 1982, str. 25: »Materijalistički pogled na svet znači da u svetu van čoveka nema ni boga, ni smisla ni svesne svrhe, da je čovek autonoman — odgovoran samo sebi i društvu odnosno čovečanstvu. Konstatovanje da je čovekov položaj u svetu takav možda je strahotno, a ukazivanje na njegov autonoman položaj i ljudski zadatak može čoveku pasti teško u poređenju sa utopijom koju mu pruža religija — ali je za čoveka ipak bolje da stvarnosti što pre pogleda u oči nego da živi u iluzijama.« Eto, to je možda htio reći S. Božić prije navedenim riječima, a to smeta nadbiskupu Franiću. Možda autor zna da to isto smeta i nadbiskupa Kuharica, koji u ovogodišnjoj poruci roditeljima na početku vjeronaučne godine piše: »Na temelju neporecivoga prava na odgoj svoje djece vi imate dužnost zahtijevati od svih suradnika vaših u odgoju i obrazovanju da u duše, savjesti i život vaše djece prenose samo one sadržaje koji će u njima odgajati potpunog čovjeka« (*Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 1759). Nadbiskupu Kuharicu za ljudsku savjest i cjelovitost čovjeka jedino je Bog mjerodavalac. Možda autor zna da sve to što je nabrojeno smeta i sve naše biskupe i sve vjernike. Što, dakle, posebno zamjera nadbiskupu Franiću?

3. *Autor piše:* »Slobodu savjesti i vjeroispovijesti kao i ukupnu našu društvenu stvarnost (samoupravni socijalizam) Franić bi krstio imenom prave a ne prividne, kako on kaže, demokracije kad bi religiozna svijest i kršćanski sustav vrednota bili osnova etičkog, školskog, ekonomskog i političkog (riječju: ukupnog društvenog) poretka. A to bi odista bio anakronizam, jer moderna (još bolje: koncilska) teološka misao ne govori o kršćanskoj znanosti, kršćanskom školstvu, kršćanskoj ekonomici — nego govori o zadacima i značenju (uglavnom: moralnom) kršćana u znanosti, politici, ekonomiji« (str. 24).

Egzegeza: Autor religioznu svijest i kršćanski sustav vrednota kao osnovu etičkog, školskog, ekonomskog i političkog poretka identificira s *kršćanskom* znanošću, *kršćanskim* školstvom (nastavnim gradivom), s *kršćanskom* ekonomikom, što se sve odreda kao zemaljske vrednote odvija—ju po svojim imanentnim zakonima neovisno o teologiji, pa ne mogu biti ni kršćanske ni ateističke. Međutim, voditi ekonomiju i školstvo po njihovim imanentnim zakonima s *religioznom svijesću* i prema normama kršćanskih vrednota nema veze s nekom »kršćanskom« ekonomijom i »kršćanskim« znanostima. To nisu isti formalni sadržaji pa autor nema logičkog temelja predbacivati nadbiskupu Franiću ignoranciju Koncila.

Posjedujemo izjave analogne izjavi nadbiskupa Franića o religioznoj svijesti i kršćanskom sustavu vrednota kao o osnovi svega navedenoga, iz kojih se vidi što je smisao *osnove*. Platforma za X. kongres SKJ glasila je: »Mora se nastaviti borba za marksističku idejnost u celokupnom vaspitno-obrazovnom procesu. Metodi marksističke analize društva i dijalektičko-materijalistički pogled na svet moraju postati idejna *osnova* svih nastavnih planova i vaspitnih sadržaja« (*Komunist*, beogradsko izdanje, br. 848, 18. VI. 1973., str. 56). Kao komentator te izjave spomenuti A. Stojković piše: »Za razliku od savremenih građanskih filozofija koje po pravilu ostaju na naučnoj ili na vrednosnoj strani društvene svesti, marksistička filozofija (dijalektički materijalizam ili materijalistička dijalektika) imanentno ih spaja i praktički i teoretski i metodološki, a to znači i u funkciji pogleda na svet radničkog pokreta. Zadatak marksističke filozofije je da otkrije najopštija svojstva, odnose i zakone: materijalnog sveta, društva i psihike ('ontološka' strana osnovnog pitanja filozofije); forme, zakone i metode istinitog saznanja (logičko-gnoseološko-metodološka strana ovog pitanja); da izgradi sistem vrednosti sveta i čoveka kojima se kao idealima teži (vrednosno-normativna ili aksiološka strana) i da tako konstituiše jedinstven pogled na svet koji odgovara na pitanje o položaju čoveka-graditelja komunizma u svetu, o smislu njegovog života i da neprekidno razvojnoj čovekovoj 'generičkoj' suštini celishodno usmjerava celokupno njihovo ponašanje ka menjanju sveta i društva u pravcu komunizma« (*Nav. dj.*, str. 51). Eto, što znači marksizam kao *osnova* celokupnog života i u školi, i u laboratoriju, i u ekonomiji itd. Kako kršćanstvo nije građanska filozofija »u zraku« nego Božja filozofija života, koja maksimalno spaja teoriju i praksu, i ono je *osnova* za celokupni čovjekov život, i znanstveni. U tom smislu nadbiskup Franić o religioz-

noj svijesti i kršćanskom sustavu vrednota govori kao o podlozi svih forma čovjekova života, a ne u smislu stvaranja kršćanske fizike, kršćanske ekonomije, kršćanske politike itd.

4. *Autor:* »Osim toga Franić što se tiče lamentacija o ateizaciji našeg društva, teorijski i praktično krivotvori Marxovu misao, jer bit Marxove kritike religije nije teorijska negacija Boga nego praktična afirmacija čovjeka« (str. 24).

Egzegeza: Bit Marxove kritike religije nije teorijska negacija Boga nego praktična afirmacija čovjeka. To je točno, ukoliko je Marxova kritika religije dio njegove filozofije, koja u prvom redu nije teorija nego čovjekova praksa, stvaralačka praksa upravljena na revolucionarno mijenjanje svijeta i samoga čovjeka. Međutim, u marksizmu se teorijska negacija Boga korelativno odnosi na praktičnu afirmaciju čovjeka ili na stvaralačku praksu. Stvaralačka je, naime, praksa *autonomno* (bez Boga) revolucionarno mijenjanje svijeta i samoga čovjeka, autonomno osmišljavanje čovjeka po samome sebi. Po takvoj autonomnoj — a ne bilo kakvoj — praksi čovjek se u marksizmu izgrađuje i osmišljava. Stoga je takva stvaralačka praksa nezamisliva bez *teorijskog* nijekanja Boga, iz čega slijedi da je teorijsko nijekanje Boga u Marxovoj kritici vjere *također bitan* element kao i praktična afirmacija čovjeka. Zato se ta kritika i zove kritičko-stvaralačka.

5. *Autor:* »Čemu (i možda još značajnije: komu?) služi poziv vjernicima da se svojom 'religioznom sviješću' distanciraju od naše društvene zbilje koju zajednički izgrađujemo (i religiozni i nereligiozni) i što je još važnije, za koju smo podjednako odgovorni« (str. 24).

Egzegeza: Autor dobro pita, čemu služi poziv vjernicima da se svojom »religioznom sviješću«, a ne *i svojim profesionalnim radom*, distanciraju od naše društvene zbilje. I lako mu nadbiskup Franić može odgovoriti: Da se očuvaju od ateizma. Autor iz toga krivo zaključuje da to znači distanciranje od naše društvene zbilje, konkretno od samoupravnog socijalizma naprosto (simpliciter). Distanciranje od samoupravnog socijalizma pod vidikom distanciranja od ateizma znači distanciranje od samoupravnog socijalizma in sensu composito, tj. samo utoliko ukoliko se samoupravni socijalizam ostvaruje na ateističkoj osnovi, a ne znači distanciranje od samoupravnog socijalizma in sensu diviso, ukoliko se, naime, ostvaruje kao jedna od formi društvenog života. Što se tiče samoupravnog socijalizma in sensu diviso nadbiskup Franić postupa koncilski dajući vjernicima do znanja da se prema svima s kojima žive i rade u formi samoupravnog socijalizma s ljubavlju odnose i da se sa svima u ljubavi i radu povezu. Na taj način ne samo da pridonose izgradnji društva nego ga i prožimaju Božjom ljubavlju (GS 21).

6. *Autor:* »Za mnoge naše crkvene velikodostojanstvenike još su uvijek 'komunistička posla', ako vjernik, redovnik ili svećenik zastupa građanske interese u nekom društvenom tijelu« (str. 24).

Egzegeza: Tekst je jasan, osim izraza »komunistička posla«. Autor pod tim izrazom ne misli na razloge za ekskomuniciranje *vjernika*, jer

zna da ekskomunikacije vjernika u Crkvi nije bilo sve od 1949., kako sam navodi, a valjda zna da nitko od biskupa na takve ekskomunikacije vjernika i ne pomišlja. Na što onda pod tim izrazom »komunistička posla« autor misli?

Možda misli na razloge zabrane nekih biskupa, uz kaznu suspenzije, da se redovnici i svećenici učlanjuju u svećenička udruženja, ili strukovna ili staleška. No, ako to misli, lako može uvidjeti da se vara.

Sva su ta udruženja građanska i laičke naravi. Istini za volju valja priznati da, prema Koncilu, laici nisu isključivo nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti (GS 43) pa, prema tome, da se i svećenici kao građani po sebi mogu udruživati i obavljati svjetovne zadaće i djelatnosti. No, to je teoretski, tj. svećeničkim se redom ne dokida krsni i potvrdni biljeg. Praktičnu pak primjenu obavljanja laičkih zadaća i djelatnosti od strane redovnika i svećenika te njihovo udruživanje kao građana Crkva je pridržala u svojoj vlasti, što je vidljivo i iz najnovijih njezinih dokumenata, jer Između krsnog te potvrdnog biljega s jedne strane i svećeničkog biljega s druge strane postoji i intimna veza koju u vidljivosti regulira vidljiva Crkva. Znanju se i vanjski razlozi zbog čega se Crkva tako ponaša. Teško je dijeliti svećenika građanina od svećenika klerika pa se stoga sve ono što svećenik radi kao građanin redovito smatra da to radi Crkva. Crkva je u vezi s tim doživjela mnoga gorka iskustva u svojoj prošlosti. K tome, angažiranje nekih svećenika kao građana redovito unosi zbrku i napetosti među svećenike. Stoga je takav angažman Crkva učinila ovisnim o hijerarhiji. Time nikome ne dokida njegova građanska prava, jer na građansko područje njezina vlast ne doseže. Crkva pak ne dopušta takav angažman i takvo udruživanje, osim *iznimno*, i to samo nekim svećenicima, ne mnogima, nikada svima. Ako se Crkva tako ponaša i u našim prilikama, ne može se reći da se tako ponaša zbog naših prilika, da se izbjegnu »komunistička posla«. Ona bi se tako ponašala i u drugim uvjetima.

Ali će se reći (I napisati) da u nas različita svećenička udruženja s obzirom na karakter svojega djelovanja nisu laička jer obavljaju posao crkvene naravi, a ne laička zanimanja i laičke djelatnosti. Ta društva obavljaju, doduše, djelatnost crkvene naravi, ali samo materijalno, a ne i formalno, jer Im nedostaje ovlaštenje Crkve da rade u njezino ime. Stoga udruženo svećenstvo zbog naravi udruživanja, koje nije crkveno nego građansko, ukoliko je *udruženo* svećenstvo, nije hijerarhijski dio Crkve niti, kao udruženje *građana* (vjernika) koje nema ovlaštenja Crkve da obavlja crkvene poslove, ne može obavljati u formalnom smislu djelatnost crkvenog karaktera. Udruženo je svećenstvo, dakako, hijerarhijski dio hijerarhijske Crkve ukoliko su svećenici i imaju kanonsku misiju za svećeničko djelovanje. Udruženo svećenstvo, ukoliko kao laici obavljaju »udruženi apostolat« (LG 19), dio su Božjeg naroda, ali njihova apostolska inicijativa »ne može pretendirati, da se zove katolička ako ne uslijedi suglasnost crkvenog autoriteta« (LG 24).

Nakon te egzegeze bilo mi je lako procijeniti vrijednost članka čija je vrijednost za mene bila u pitanju.